

CL1A
.V1766

PT 7543

W 3.5

1890.

ISLAMIC LITHOGRAPHEN

McGill
University
Libraries

Islamic Studies Library
80658

3792163

95

82803

ISLAMIC STUDIES LIBRARY APR 8 1981

Post Office

Allyal

Old

1746

80658

محمد عبد السلام

مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا لِلَّهِ

الحمد لله المنه که از شجاعت کفک گهر سلک عالم بانی قطب دانی
سان العرب ان العجم بحر حکم حجه امون لنا حضرت شاه ولی الله قصیدہ باسمی

اکلیل النعم فی مدح سید العرب والعجم

مضمون لائل نبوت بعض لطائف دیگر قصیدہ بمعنی نبوت و قصیدہ
ولامیه شکر بعض معارف غامضه شرح ہر چہ اقصا از مصنف

مطبع محتبادی طبع کردید

5

کتابخانه ابن سینا

قرآن شریف واضح جلی علم
ترجمہ بہ ترجمہ - یک ترجمہ اردو
لفظی شاہ رفیع الدین صاحب ریاض
دیک ترجمہ فارسی شاہ ولی اللہ صاحب
جاشید سند دارم آتش مع نورانی زبان
اردو کاغذ کی شائستہ مطبوعہ
مطبع مجنبتی دہلی
قرآن شریف چار ترجمہ
دو ترجمہ فارسی شاہ ولی اللہ صاحب
دستخط سعدی و دو ترجمہ اردو
شاہ رفیع الدین صاحب و شاہ
عبد القادر صاحب مع فوائد
و شان دل برعاشیہ کاغذ
سفید و خانی ہر دو - جانشین
مطبوعہ مطبع مجنبتی دہلی -
حامل شریف مع ترجمہ
جس کا اشتہار فی غلطی متن
ایک شریفی یاد مرید نقد کردہ
یہ حامل مختلف کاغذ و چھپوایا
ہر ایک کی قیمت جدا جدا ہے
اور انکی طبعیت بھی ایسی عمدہ
ساخت و لایستی بنوائی گئی ہیں
کہ ہر کسی کی نظر پر جگہ جگہ محلات
تصور کیا جاتا ہے -

تفسیر حقانی بزبان اردو
مطبوعہ مطبع مجنبتی دہلی - ناشر
تفسیر لیل و نین سات جہدین
تمام ہونگی اسکی بائیس جلدیں طبع
ہونگی ہیں اور دیر طبع ہیں
اس میں مذاہب باطلہ کا رد -
اور مخالفین و منکرین کے شکوک
مشتبہات کا جواب ثانی دیا گیا ہے
اور ترجمہ قرآنی آج کل کے
مجادد کے موافق کہا گیا ہے - اور ترکیب
سخن کی کوہی اہم سے نہیں دیا
پھر ربط آیات اور شان دل و آیات
صحیح بیان کر کے آیات کا مطلب
واضح کیا گیا ہے - اور ان آیات کے
متعلق نکات محققانہ و رموز و
بھی بیان کیے ہیں - اسی طرح
ہر مقامات کا جغرافیہ اور نقشہ بھی
دیا ہے اور کوئی قصہ طبعی یا پس
نہیں کہا - احادیث میں توسعہ
اقوال خلف صاحبین میں توسعہ
باطن محققانہ طریقہ اہل سنی و اہل
پوری پوری پابندی ہے -

تفسیر جلالین مع کالین
محشی جہوشی جدیدہ عربی
مجنبتی - اس تفسیر کے انتہام
طبع میں مطبع نے کامل دل کی
محنت کی جو اول نسخہ متعدد نقلی
و مطبوعہ فارم کر کے ان سے
منقول عنہ کو صحیح کیا و شیشی جو
غلط اور منسوخ آج کل نقل ہوتے
چلے آتے تھے خارج کیے گئے
بجائے ان کے حاشیہ مفید و جمل
تفسیر کبر تفسیر البوسنی و مارک
بیضاوی وغیرہ سے کچھ نئے ہیں
تفسیر رحمانی مصری - درود جلد
تفسیر خازن ربی مصری
تفسیر بیضاوی
ایضاً بیضاوی شریف تاجو بحر
نہایت صحیح و خوش محشی و ملاحظی
جدیدہ از مشہاب خفاجی و غیرہ
دیر جو شیشی سائیدہ مفید و بدستور
بیر طبع مطبع مجنبتی -
تفسیر مارک
تفسیر مظہری عربی تا ضی اللہ
یہ اول منزل کی تفسیر ہے
باقی زمرہ جو نیز طبع -

بخاری شریف احمدی
ایضاً مع شیشی مصری
درود جلد -
قسطانی شرح بخاری کامل
درود جلد کاغذ و لایستی چھپایا
صحیح مسلم مع نووی مطبوعہ
ایضاً انصاری دہلی -
نسخی شریف مع شرح عربی
مطبوعہ لغامی -
ابن ماجہ محشی فاروقی -
ابوداؤد محشی کشمیری
سوطی امام اکاشی مجنبتی
کشف الخطا ترجمہ سوطی امام اکاشی
مشکوٰۃ شریف محشی مع اکمال
فی اسامی الرجال تعلیق کمال مجنبتی
اکمال فی اسامی الرجال -
ترمذی مع شامل ترمذی نہایت
صحیح و خوش خط - مجنبتی -
شامل ترمذی - مجنبتی -
ما قبلت بالسنۃ ترجمہ اردو
یکتا شیخ علیہ الرحمہ کی تالیف
سے آئینہ جدید ہر دو جلد
واقعات زمانہ اسطرحت میں
گزشتہ میں کچھ اور ہیں

مَا شَاءَ اللَّهُ قُوَّةً بِاللَّهِ

الحمد لله المنتهى كه از شجاعت كلك كبر سلك عالم رباني قطب فاني سان العرب الحسان العجم بالحكم
حكيم الامم حجة الله لنا حضرت شاه ولي الله صاحب محدث دلهوى قصيد باييه التوم

اَطِيبِ النِّعَمَ بِسَبِيلِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ

متضمن الاول بت بعض لفظ كبر و قصيد بمنزلة لغت و قصيد باييه لاييه متبلي بعض معارفا
مع شروع هر چهار قصائد از مصنف تصحيح مولوى فط محمد فضل الرحمن با اهتمام فط محمد عبدالاحد صفا
سليمان اقبال

مطبع مجتبى و اوله كيرد

۱۳۰۸

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي علم الانسان ما لم يعلم والحمد لله اصناف العلوم والحكم
 وصلى الله على سيدنا محمد شافع المذنبين وسيلة المقربين على الهمم والهمم
 اما بعد سكون في فقر وني المسقى عنه كمد سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم وشهد مناقب آنحضرت وذكر
 نبوت آنجناب بـ شبهه شمر برکات وموجب درجاست واین فقیر موفق شد در این اثنا بنظم قصیده
 درین باب که بتتبع قصیده سواد بن قارب محبانی سر برز و آن قصیده بنایت بلیغ است بطور عرض
 اول بسبح مبارک حضرت صلی الله علیه وسلم رسیده و قبول خاطر شریف شرف شده و قصیده این شعبه
 هر چند در آن مرتبه نیست که در جنب قصائد بلغایان آید حاج کرده شود و لیکن شکیل است بر دلائل نبوت
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اشارت میکند بکمال از مقاصد همه و خالی از بعض لطافت نیست و چون
 بعض الفاظ قصیده خالی از غرابت نبود لازم آمد که شرح آن بطریق ایجاز و مختصار کرده شود مناسب
 بنماید که هر مقصدی را بقضای تمیز کرده آید و نام این قصیده لطیف النغم فی مدح العبد العجمی
فصل اول در تشبیه بکبر بعض حوادث زمان که در آن حوادث لابد است از تمجید او بروح
 صلی الله علیه وسلم و تخلص بکبر مناقب آنحضرت صلی الله علیه وسلم

كانت حني ما او مضت في الغياهب

عيون الافاعي اوروس لعقاب

الاياض و خشن برق الينسب تاريكي غياهب جماعه يعني گوياستارگان که بيدار شدند و تاریکیها چشمان

است یاسر ای کردم است قلی خاطر را بیان میکند ما خود از آنکه هر که مشوش میشود شبها بخواب
نیرود و ستارگان در نظر او بمنزله چشم افش و سرگردم می آید

فَاَصْبَحَ مِنْ تَشْعِينِ رَبِّهِ سَبَّابٌ

بگشاید نفس ای ثقیل نفس طریب الانشطه سبب بیابان سباسب جماعه حب بالضم فرامی رخت
نفع لغت نه يقال بل در حب یعنی وقتیکه باشد دل مرد در کارهای از کارها مخروم و پریشان پس در
نظر او تنگتر بنماید از عقد تشعین بیابانهای کشاده عقد تشعین عبارت از آنست که سرنگشت سباسب
کمال ایهام نبیند بجهیکه حلقه لغایت تنگ پیدا شود

و تَشْغَلُ عَنِ وَعَنِ كُلِّ سَرَّاحٍ

مصابب تقفوا مثلها من مصائب
شغل غفیر و شغل ذکا مشغول یعنی باز داشت زوی نفوت ای بهمت یعنی باز سیدار و مرا از تامل در حال خود از
پره سندی شدن براحت خود صیبتها که از پی در می آیند مثل خود را از مصائب دیگر

اِذَا مَا أَمْتَنِي أَمَةً مَدَّ لَهْمَةً

تَحِيْطُ بِنَفْسِي مِنْ جَمِيعِ جَوَانِبِ
از میسختی و قحط و او ایهام تاریک شدن شب یلته لاهته شب تاریک یعنی وقتیکه میرسد من سختی و رعایت
تاریکی و صعوبت گرد می آید نفس مرا از جمیع جوانب من

تَطْلُبُ هَلْ مِنْ فَاَصْرًا مَسَاعِدُ

لَوْ ذُو لِبَاذٍ نَافَهٍ كَرَفْتَنْ مِنْ حَرْفٍ مِنْ نَحْيَا نَانْدَنْ هَتِ دَر آتِیَ فَاطْعُهُمْ مِنْ جَوْعٍ وَ أَمْنُهُمْ مِنْ خَوْفٍ
یعنی چه کنم که بیاورم یاری دهند و مدد کنند هست که نپناه گیرم با و تا تر شدت و سختی عواقب او دفع گردد

فَلَسْتُ اِذْ اِلَّا الْحَبِيبُ مُحَمَّدٌ

رَسُولُ اِلَهِ الْخَلْقِ جَمْرُ الْمَنَاقِبِ
جموم بسیار شدن آب در چاه جم بسیار یعنی پس نمی بینم هیچ کس را مگر آن محبوب که نام مبارک ایشان محمد است
صلی الله علیه و سلم پیغمبر خدا تبارک و تعالی و کثیر المناقب

و مقتصر المکر و ب فی کل غمیرة	و منتهی الغفران من کل تائب
<p>اعتصام چنگ در زدن کرا به باضم اندوه غم در صل آب بسیار و غرق شدن در آن بعد از آن نقل گرد شد یقال غرات الموت لشداذه اجتماع بطلب آب علف شدن یعنی نظری آید مگر آنحضرت صلی الله علیه و سلم که بجای دست زدن اندوگین است در هر شد و بجای طلب که در مغفرت است به نسبت هر تو گنبد و درین بیت اشاره است بمضون آیه کریمه و لو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤا لک فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول و لو جد الله نورا فصل دوم در بیان منقبت عظیمه از مناقب آنحضرت صلی الله علیه و سلم و آن شفاعت کبری است و تفصیل آن در بخاری و مسلم مذکور است ۵</p>	
ملاذ عباد الله صلیا حق فوهم	اذا جاء یوم فیه شیب الذائب
<p>یعنی بجای پناه گرفتن بنندگان خدا و گریزگانشان در وقت خوف ایشان و قتی که بیاورد روزیکه در آن روز سفید شد گیسو یا است یعنی روز قیامت و اضافه تا بجا خود فهم باد فی ملائسته است و درین بیت اشاره واقع شده است بآیه کریمه فیکف تمقون ان کفرتم یوما یجعل الولدان شیئا السماء منفطر به ۵</p>	
اذا ما اتوا فوجها و موسی و ادم	وقد هالهم الجبار تلك الصعاب
<p>صعوبه دشواری صعاب جمع صعبه یعنی و قتی که بیاورند بندگان خدا پیش حضرت نوح و حضرت موسی و حضرت آدم صلوات الله و سلامه علیهم حال آنکه در خوف و فرغ انداخته باشند ایشانرا دیدن آن سختیها ۵</p>	
فما کان یغنی عنهم عند هل ۵	نبی و لم یطف هم بالما رب
<p>نالیکن عینک هذا ای ما یفعلک الظفار فی ریزی و اوان بار بضم الراء و قتها حاجت یعنی پس نفع نداد ایشانرا از روی این سختیها هیچ پیغامبری و فیروز ساخت ایشان را هیچ پیغامبری به طلبها ۵</p>	
هناک رسول الله یسخر لرب ۵	شفیعا و فتاحا لبا اب المواب ۵
<p>سخو آهنگ کردن نبی در آن وقت قصد کند رسول الله صلی الله علیه و سلم بجانب پروردگار خود در حاجتی ۵</p>	

که را داده شفاعت دارد و او را ده کشاوران در دانه بخشها دارد ۵	
فیر جم مسرور بنیل طلا به	اصحاب من الرحمن اسلم المراتب
پس باز گرد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم شادمان یافتن بقصد خود و حالتیکه یافته است اینجا حضرت قرب الخیر علی فرما فصل سوم در بیان نوعی از دلائل نبوت که بشارت انبیاء سابقین است بوجه آنحضرت صلی الله علیه و سلم در اینجا اشارت است به نسب اطهار آنحضرت صلی الله علیه و سلم ۵	
سلا لة اسمعیل والعرق نازع	واشرف بیت من لؤی بن غالب
سلا لة الشیء ما استخراج منها النوع الجذب من القوس جذبه عرق بالسرخ لؤی بنظم الم وفتح بتمزه و تشدید اجد علی آنحضرت صلی الله علیه و سلم یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم خلاصه است بر آمده از حضرت اسمعیل و اصل بجانب خود گذشته است فرع را یعنی البتة فرزند پدر میماند و قبیلہ آنحضرت صلی الله علیه و سلم شرقیین قبائل اولاد لؤی بن غالب است درین بیت اشارت است بان قصه که فرشته نزدیک با جبر بشارت داد که زاولاد فرزند تو پیغامبری پیدا شود و اشاره است به مضمون حدیث ان الله صطفی کنا من ولد اسمعیل صطفی قریبنا من کنا من صطفی من قریش بنی هاشم و صطفی من بنی هاشم رواه مسلم ۵	
بشارة عیسی والذی عند عیسی	بشدة باس بالضحی المحارب
ضحی که ضحاک با و شاه مشهور که در کثرت فتوح بان مثل زده میشود یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم صدق بشارت حضرت عیسی است علیه السلام و آن پیغامبری که تعبیر کرده اند پیامبران از و با هم ضحاک بسبب شد قتال و درین بیت اشاره است به مضمون کرمیه که بشیر کرم رسول یاقین بن عبدی الله محمد و اشاره است بان قصه که نبی سابقین گفته اند که در آخر زمان پیغامبر ضحاک پیدا شود ۵	
ومن اجبر اعنه بائیس خلقه	بفظ وفي الاسواق لبس بصاحب
ضحب بانگ فریاد فظم و درشت خو یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم آن پیغامبر است که خبر داده اند	

پیغامبران پیشین از وی بآن که نیست خلق او درشت و نیست در بازارها بانگ بلند کننده و درین بیت اشاره
است بحديث دارمی که در تورات مذکور است در وصف آنحضرت صلی الله علیه و سلم لیس لفظ و لا
غلیظ و لا صخاب فی الاسواق هـ

و دعوى ابن هیلو عند بناءه بمكة بیتا فيه نیل الرغائب

رغیبه عطای بسیار رغائب جماعه یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم آن پیغامبر است که سداق عاقله ابرویم
وقت بنیاد کردن کرد که مظهر خانه که در وی یافته شود عطا بآیا و درین بیت اشاره بمضمون آیه کبریه و اذ یخضعون له یسجدون
فصل چهارم در بیان نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تامل در شامل مخلق آنحضرت صلی الله علیه و سلم است
که همه بهیئت جماعه پیغامبر را حاصل نشود قطعا هر چند احاد آن خصال مخصوص بانبیا نباشد مثل غلظ
خلقت و فصاحت لسان و نفع رسانیدن بر مردمان سخاوت و علویت و شجاعت و عفو و حلم و زهد و الهی و غیره و لکن

جلیل المحیّا ابیض الوجه ربعة جلیل کرا دیس ازج الحواجب

محمّدی روی آدمی بجل بعبین الطویل و القصیر زج باریکی و درازی و الکرادیس و س العظام واحد یا در و س
صاحب جمال است وی آنحضرت صلی الله علیه و سلم و ما لب سفید است وی آنحضرت میانه قامت است
آنحضرت پر قوی است سر تن و آنها آنحضرت و باریکی دراز و تمام ابرو و آنحضرت صلی الله علیه و سلم هـ

صیمه ملیح ادعج العین اشکل + فصیمه له الاعجام لیس بشائب

الادعج شده سواد العین اشکل العین ای فی بیاضها شئی من حمرة عجمت الکلام صیمه عجمیاء المراد هندی ترک
الاصباح یعنی خوبصورت باملاحت است آنحضرت صلی الله علیه و سلم سیاهی چشم آنحضرت در نهایتا کمال بود و
سفیدی چشم آنحضرت لبرخی آینه بود با فصاحت است آنحضرت نیست کاکت کلام آنحضرت آینه شده صلی الله علیه و سلم هـ

و احسن خلق الله خلقا و خلقه و انفعهم للناس عند النوائب

یعنی بهترین خلق خداست و در خلقت در شکل و نافع ترین ایشانست مردمان این نزدیک هجوم حوادث زمان هـ

واحد خلق الله حمد را و نائله	و ابسطهم كفاحا على كل طالب
نیل یافتن عطا را نائل گویند یعنی اسم مفعول چنانکه در عیشت راضیه گفته اند یعنی سخی ترین خلق خداست باعتبار سیند و باعتبار عطا و کشاده کننده ترین ایشان است دست را بر هر سوال کننده	
و اعظم حق للمعالي فهو صنه	الى المجد سائر للعظام ثم خاطب
حر آزاد و جو انمر و معالی جمع محلا یعنی بلند می قدرت و منزلت عظام جمع عظیمه یعنی مرتبه بلند یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم بزرگترین جو انمر و است که برائی مراتب بلند بر خاستن او باشد بسوی بزرگی ترقی کند و کارهای بزرگ را طلب نماید سیاه زان شریف را خواستگاری کند	
ترى اجتماع الفرسان كاذبهم	اذا احمر لباس في بئس الموضع
عذاب بئس ای شدید احمر لباس ای اشتداد حرب بئس ای خروج القوم الی وجهیم ای مصارعیم یعنی می بینی شجاعتی در آن که پناه گرفته است بهشت آنحضرت صلی الله علیه و سلم وقتی که سخت شد کارزار در معرکه سخت	
واذا افاق من سفاهة عقولهم	ولم يد هيو اصر دينه بعد اهب
یعنی ایذا و انداختن حضرت صلی الله علیه و سلم جماعه بسبب بانی عقل خود و نرفتند در راهها از دین او	
فما زال يدعوا ربّه له اهم	وان كان قد قاسى اشد المتاعب
پس همیشه دعای میکرد و پروردگار خود را برای راه نمودن ایشان اگر چه کشیده بود سخت ترین مشقتها و درین دو اشاره است بان قصه که کفار بر آن حضرت صلی الله علیه و سلم سنگ می انداختند و آنحضرت میفرمود اللهم اهد قومی فانهم لا يعلمون	
وما زال يعفو قادر عن سيئهم	كما كان منه عند جذّة جاذب
اجباعتنی الجذب قبل تقابل یعنی همیشه عفو میکرد و از بدی کننده ایشان خلاصه قادر بود بر تمام چنانکه واقع شد از آنحضرت صلی الله علیه و سلم نزدیک کشیدن جامه از اعرابی که کشیده بود درین اشاره است بحديث انه	

که اعرابی رسد ای مبارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم از پس پشت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بکشد تا آنکه اثر
کرد و مشکب آنحضرت صلی الله علیه و سلم و وی آنحضرت صلی الله علیه و سلم بکشد و او را چیزی عطا نمود

وما زال طول العمر لله معرنا	عن البسط في الدنيا وعيش الملأ
-----------------------------	-------------------------------

مرزب جمع مرزبان المربان الفارس الشجاع المقدم على القوم ورون الملك معرب یعنی همیشه بود طول عمر
خود برای رضای خدا معروض از رفاهیت در دنیا و عیش و سوائی عجم

بدیع کمال فی المعانی فلا هماء	یکون له مثلاً ولا بمقارب
-------------------------------	--------------------------

یعنی بی نظیر است کمال او در جمیع اوصاف پس نیست هیچ مرزبانند او نیست هیچ مرزبان بود و در جمیع
در میان بدیع و معانی ایها تمطیق است و این آخر فصل اربع است و بدین کمال دلالت میکند بر انتهای این
کلام و بمنزله نتیجه است آنرا

فصل خیم در اشاره بنوع دیگر از دلائل نبوت و آن شامل است در حال عرب و عجم و عادات و مذاهب
ایشان پیش از بعثت حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم که بعد از سه عقل نهجیده میشد که لطف الهی مقتضی تغییر آن
اوضاع است و قائل در حال آنحضرت صلی الله علیه و سلم از امینه و عدم مخالفت علماء و شهره بانسانه که اینهم
دلالت میکند بر صدق دعوی نبوت و قائل در صلاح آنحضرت صلی الله علیه و سلم ملت را با حسن وجه
و این استدلال بدان ماند که هر که عدالت ملک عادل امیداند اگر ببیند که رعیت او راه فساد پیش گرفته اند
یقین میکند که بادشاه البته زجر و منع خواهد کرد و بر سر آن جماعه قهرمانی را مسلط خواهد ساخت که تغییر و صفای
ایشان نماید و چون کسی دعوی کند که من طیبیم و دادا کند مرضی را و ایشان شفا یابند یقین نهشته شود که
صادق است در دعوی خود

انا نأما مقیمو الدین من بعد فتره	و غمره فیما دیان و طول مشاغب
----------------------------------	------------------------------

قره مستی و زمان میان دو پیغمبر غیب بالمجتبین برانگیزتن فتنه و تباہی یعنی آمد باور عالتی که را

کننده دین است بجهت مستی آن یا بعد انقطاع رسل و بعد تغیر ملتها و بسیاری فتنها و فسادها و درین بیت اشارت است بآن کلمه که در کتب سابقه مذکور است و لن یقیضه الله حتی یقیم الملة العواریان یقولوا لا اله الا الله ۵	
و یأویل قوم بئس کون بنهم	و فیهم صنف من وخیم المتالب
و خیم ای ثقیل مثالب عیبها و نقصها مثل بنی یعنی پس آوای آن قوم را که شریک مقرر میکنند با پروردگار خویش و درین جماعت انواع بسیار است از عیبها اگر آن نقصها درین بیت اشارت است بحال شرکان رب ۵	
و دینهم ما یفتنون من بئس انهم	اکثر یوحام و اختلج السوائب
حامی مخفی که او را آزاد کنند و بر سوار نشوند و سائبه ناکه کانت تسبب الجاهلیة لئذ یعنی دین این مشرکان چیزی است که بر می بافتند از بغفل خود و بغیر ستاد و بوجی الهی مانند تخم حمام و اختراع سائبه ها ۵	
و یأویل قوم حرقوا دینهم	و افتقوا بمصنوع لحفظ المناصب
یعنی و آن قوم را که تحریف کردند دین پروردگار خود را و فتور دادند بساخته از طرف خود و بر نگاهدشتن منصبها و ریاستها و این اشارت است بحال یهودیان ۵	
و یأویل من اطری بوصف بنیه	فسماه رب الخلق اطراء مخائب
اطراء بمبالغة متعود یعنی و آن کس که بمبالغة کرده است در مدح بنی خود پس نامید او را پروردگار خلق بمبالغة مطلب نایابانده و این اشارت است بحال نصاری ۵	
و یأویل قوم قد اباس نفوسهم	تکلف تزویق و حب الملاعب
بوار بالفتح هلاک بار فلان هلاک باره الله که هلاک ذوق سیما بلغة اهل مدینه تزویق است تن کل متقن و مفرق و انهم کین هلاک یعنی و آن قوم را که هلاک کرده است نفوس ایشان تکلف تزویق و دوستی بازیها و این بیت اشارت است بحال ملوک عجم و رؤسا ایشان ۵	
و یأویل قوم قد اخف حقو لهم	تجن کسری و اصطلام الضرائب

آخف سبکسار کرد و هم ظلام از بن برکندن الضریقه یا یودی العبد الی سید من الخراج المقرط فی صیغه بمعنی مفل
و الجمع ضرائب یعنی و آن قوم را که سبکسار ساخته است عقول ایشان را بیک کسری و از پنج برکندن خراج باج
ایشان را و این اشارت است بحال عایای عجم که پامال ظلم ملوک شده بودند ۵

فادسراکم فی ذاک سر حمة سربنا | و قد اوجیوا منه اشتدا لعاب

معقبین بفتح التاء و کسر یا خشم گرفتن یعنی پس دریافت ایشان را در خیالت حمه پرور و گار ماخل آنکه مستحق شد
بودند از جانب خدا تعالی سخت ترین خشمها ۵

فارسل من علیا قل نبیه | و له یک فیما قد بلوغ بکاذب

بلار و ابلا و ابلا از نمودن پس فرستاد از بلندترین قبیله در میان ایشان سغایه خود را و نبود در آنچه فرستاد
کرده بودند دروغ گوئی ۵

ومن قبل هذا لم یخالط مدارس | الیهود و لم یقر لهم خط کاتب

یعنی پیش ازین نیاخته بود در سبها یهود و خوانده بود خط نویسنده از ایشان ۵

فاوخم منه لاج الهدی لمن اهتدی | و من بتعلیم علی کل سراع

یعنی پس واضح ساخت راهایت را بر آنکه راه یابی خواهد و حسان کرد و با من سخن شریعت بر هر غیبت از نذر امر خیر
و اخبر عن بدء السماء لهم وعن

مقام مخوف بین ایدی المحاسب

یعنی پس خبر داد از ابتداء آفرینش آسمان ایشان را و از ایستادن پیش پرده گار حساب کنندگان ایشان سید

میشود و درین بیت اشاره است بآیه کریمه و لم یخاف مقام ربهم ایشان درین بیت جمع کرده شد حال سبها و مدارا

و عن حکم رب العرش فیما یعتهم | و عن حکم ربی بحکم التجارب

الغنی الثقیین پیش آمدن خبر یعنی خبر داد از فرمان پرده گار عرش در آنچه پیش می آید ایشان را و از حکمتها که روایت

کرده شود بسبب تجربه ها و درین بیت اشاره است بآنکه حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم و علم با تحقیق بود

علم احکام و علم حکم اول ظاهر است و ثانی چون مصالح مندرجه علم اخلاق و خواص بعضی لطیفه غیر باو این علم
ثانی گاهی حکم تجربه نیز اراک نموده شود ۵

و ابطال اصناف الخفی اسیادها | واصناف بغی للعقوبة جالب

خفی نه بوده گفتن مراد اینجا علم است از قول فعل اباده الله اکایه یعنی بطل ساختن قسمیه و گوی را در نیم
زود آنها را و بطل ساختن اقسام ظنی که عقوبت الهی را مقتضی است و درین بیت اشاره است بآن حدیث
که هیچ گناه نزد یک خدا تعالی جالب تر نیست عقوبت را از بغی خفی اشاره است بامراض نفسانی که از جهت لغز
شهویه پیدا شود یعنی بامراضی که از جهت نفس سبعیه پیدا شود ۵

و بدین من اعطی الرسول قیاده | لجنة تغیر و حور کواعب

قیاد رسی که استوار بایان کشد یعنی بشاره و او کسی را که بدست رسول الله صلی الله علیه و سلم داد و بهار خود را به
بهشت نعمت و حور نوجوان ۵

و اوعد من یابی عبادۃ سربله | عقوبة نیران و عییشه قاطب

عقوبت روکش ترش کردن یعنی ترسانید کسی را که سرباز میزند از عبادت پروردگار خود و عقوبت و دوزخ و گذران
که روکش ترش کرده است درین بیت اشاره کرده شد بضمون که یمن عرض عن ابری فان لم یعیش به شک و شکسته یوم
القیمة انما اعنی ۵

فالخی به من شاء من انجاته | و من خاب فلتند به شی التو ادب

یعنی پس نجات را خدا تعالی بسبب این پیغمبر کسی را که او نجات خواسته بود و دیگر که مطلب نیافت باید که نوحه
کنند بهر و به بدترین نوحه کنندگان ۵

فاشهد ان الله ارسل عبدا | بحقی و لا شئ هناك بس انب

تقول انی فلان اذا رایت منه یا ربک یا لیکره یعنی پس گواهی میدهم تحقیق که آنحضرت صلی الله علیه و سلم پیغمبر است

از جانب خدا تعالی نیست آنجا هیچ چیزیکه در شبهه اندازد

وقد كان نور الله فينا المهتد | وضمصام تد مير على كل ناكب

ضمصام تیغ بر آن که باز نگردد و یقال نکهبه اذا عدل عنیه یعنی هر آنکس بود نور خدا تعالی در میان برای هر راه یابنده و شمشیر بر آن حقوق بر هر کسی و شونده و این دو بیت دلالت میکند بر ختم این فصل و بمنزله تیسیم است آنرا

فصل ششم در بیان نوع دیگر از دلائل نبوت آن تامل است در شریعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم که همه ارشاد است با قاست عبادت که حق خالق است بر مخلوق و تهذیب نفوس با خلاق فاضلات و دعوت بتبذیر منزل و سیاست مدنی و نصب مظان بر او آن وجهی که محکم تر از آن متصور نگردد و این استدلال بدانانکه اگر شخصی کتاب سیویسی بخواند یقین میکند که مصنف آن کتاب کامل بود و در نحو و دهر که دیوان تنبلی بخواند میداند که صاحب آن کامل بود و در شعر و دهر که قانون بخواند میداند که مصنف آن کامل بود و در علم چنان که هر تفصیل شرایع آنحضرت صلی الله علیه و سلم می بیند شک نمیکند در آنکه استیفاء مقاصد تشریع بدون این علوم مدیسه نیست و صفای این علوم نبی است که این علوم را بوحی تلقی فرمود

واقوى دليل عند من تم عقله | على ان شرب الشرع اصغى المشاب

شراب الکسر حدیث محکم ترین و یسیر ترین یک کاست عقل او بر آنکه حب و شرع صافی ترین جیب آنجور است

تواطى عقول فى سلامة فكرة | على كل ما ياتى به من مطالب

تواطوا علیه ای توافقوا یعنی بایکدیگر توافق بودن عقولها در وقت سلامت فکر بر هر چه می آرد آنرا شرع از حکام

یعنی عقول سلیمه به اتفاق اند بر استحسان شرایع و تسهیل بهره توافقی بنا بر ضرورت شعر است

سماحة شرع فى سراحة نشرة | وتحقيق حق فى امساسة حاجب

سماحت جو اندوزی و مراد اینجا سهولت است شرع بلکه شرع به جای در آمدن سر آن راه پیدا کرد و خدا تعالی در ذات

استیلا رزین ای و قور یعنی قوی دلیل سهولت شریعت است باز که شتاب دگی یعنی جامع است در سهولت و وقفا

نه چندان تساهل دارد که از حد گذرد و نه چندان شدید است که شاق باشد و اثبات حق در اشاره بابر و هابیس
بسیاری از مطالب خامضه در الفاظ سهله بطافت عجیبه تقریر فرمود و درین بیت اشاره است بحديث بعثت
بالله السمحة السهلة و بحديث اوتيت جوامع الكلم

مکارم اخلاق و اتمام نعمه | بنو تالیف و سلطان غالب
یعنی خوشیهای اخلاق و تمام کردن نعمت و راه نمودن حق با تسلط غلبه کننده یعنی دین آنحضرت صلی الله علیه و آله
با غلبه ملک منظم است و درین بیت اشاره است بحديث نبوت لانه مکارم الاخلاق و اشارت است بآنکه در حدیث
مخصوص است بر جمیع شریعت با خلافت و سلطان غالب از قبیل اضافه موصوف است بصفت ۵

تصدق دین المصطفی بقلوبنا
 علی بیانات فہمہا من غرائب
 یعنی راست میدانم دین مصطفی را صلی اللہ علیہ وسلم بدلیہای خود باقرائند و اسحق کہ ہمیدن آن را عجائب است و چون
 بیت اشارت است بمضمون کریمہ افن کان علی النبی من بہ و یلوہ کما یلوہ اشارہ است تمامی این فصل -
 فصل ہفتم در نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تامل در عجرات آنحضرت است صلی اللہ علیہ وسلم

براهین حق و صحت صدق قول | رواها ویری کل شب و شایب
یعنی این فیلهای راست است که واضح ساخته است صدق قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم در دعوی نبوة
روایت کرده است آنرا و روایت میکند آنرا هر جوان هر پیر و درین بیت اشاره است بتواتر معجزات آنحضرت
صلی الله علیه و سلم هر چند احاد آن متواتر نباشد مثل شجاعت رستم و سخاوت قائم ۵

من الغيب كما اعطى الطعام كجائهم	وكم من اسقى الشراب لشاربه
سقى فلانا وحقه ومنه قوله تعالى ثم قتلناكم ثم انا نحن اعداء واولادنا منكم واولادنا منكم واولادنا منكم	سقى فلانا وحقه ومنه قوله تعالى ثم قتلناكم ثم انا نحن اعداء واولادنا منكم واولادنا منكم واولادنا منكم
وكم من مريض قد شفاه دعاءه	وان كان قد اسقى لوجبة واجب
اشفى المريض على الموت ايا اشرف عليه ووجه كبرياؤنا ومنه قوله تعالى فاذا وجبت جنازة امرونا ومنه قوله صلى	اشفى المريض على الموت ايا اشرف عليه ووجه كبرياؤنا ومنه قوله تعالى فاذا وجبت جنازة امرونا ومنه قوله صلى

علیه وسلم اذا وجب فلا یسکین بکته ای اذانات یعنی بسیار میض که تندرست ساخت و را و عار آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اگر چه نزدیک شده بود با قناتی که مرده را باشد و در استی و اشقی تجنیس است ۵	
و دردت له شاة لدی ام معبد	حلیبا ولا تستطاع حلبة حالب
تستطاع صله تستطاع خدمت التام تحقیق یعنی شیر و او آنحضرت راضی الله علیه وسلم نری نزدیک ام بعد شیر بسیار حال آنکه طاقت نداشت یکبار و و شیدن و و شنند را و قصه این در شکوة مذکور است ۵	
و قد سلم فی اسرین حصدا سراقته	وفیه حدیث عن براء بن عازب
ساخت ید فرسی اے خاصیت فی الارض حصان بالکسر فرس نری یعنی تحقیق نری من فرو رفت بر سر قربین مالک دین باب حدیثی مروی است از براء بن عازب صحابی و آن حدیث حدیث حل گویند که در شکوة مذکور است	
و قد فاح طیباً کف من مس کفه	و ما حل راسا جیس شلیب الذوائب
فوح دیدن بوی خوش جس بدست سوون یعنی بر آئینه دیدن بوی خوش از کف شخصی که دست ساینده بدست آنحضرت صلی الله علیه وسلم و فرو دنیا بدست که دست رسانید آنحضرت آنرا سفیدی گیسو پا ۵	
والقی شقی القوم فرثا جز درهم	علی ظهرة واللیس بعازب
عزب عنی ظان ای بعد و منه قوله تعالی لا یخرب عظمه شقی القوم یعنی افکنده بدست آن قوم سرگین شکر شکتی ایشان را برت مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیست خدا و در از ایشان ۵	
فالقول بیدله فی قلبه فحببت	و عم جمیع القوم شوم المداعب
شوم بالضم بد فال تقیض بین مداعبه مزاح کردن یعنی پس افکنده شدند بیدان بد در چاه بدو گرداننده و فراسید جمیع قوم را شوم مزاح کننده و این دو بیت اشارت است بحدیث عبد الله بن مسعود که در شکوة مذکور است ۵	
والخبران اعطاه مولا نصره	و رعبا الی شهن مسینه سارب
سارب بکسبه و نه سرب الفیل از انوجه الی یعنی خرواد آنحضرت صلی الله علیه وسلم که داده است او را	

پروردگار او فتح و ترس تایکاه مسافت راه روزه ۵	
فاو فاه و عد المنصر الرعيب عاجلا	واعطى له فتح النبى و مارب
توک نام موضعى که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بدان موضع رسید بودند و غزو تبوک و هوسن البوک و التارزاند بارب نام شهرى است بین واصله هموز و سهلت الهززه سهنا للشعرى پس تمام رسانده با آنحضرت و عده نصره و رعب شتاب و داد او را فتح تبوک و مارب ۵	
واخبر عنه ان سيبلغ ملكه *	الى ما ادى من مشرق و مغارب
یعنی خبر داد از پروردگار خود که خواهد رسید بادشاهی آنحضرت صلی الله علیه و سلم بسوی آنچه نمودند آنحضرت را از مشرق و مغرب ۵	
فاسبل رب الارض بعد بنيه	فوق حانقارى ما لها من مناكب
اسبال فرو رختن باران - توارات پوشیده کردن منکب کتف و مراد اینجا طرف است و منه قوله تعالى فانشطوا في مناكبها یعنی پس فرو رخت پروردگار زمین بعد وفات پیغمبر خود قها که می پوشانید آنچه زمین را از اطراف و جوانب ۵	
و كلمه الاحجار والعجم والحصى +	و تكليم هذا النفع ليس بل ايب
عجم جمع عجم و كلمه لا يقدر على الكلام اصلا فهو اعجم امر رتباى قار ثابت یعنی سخن گفت با او سنگها و بسته زبانان و سنگریزها و سخن گفتن این نوع نیست موافق عادت ۵	
و حق له المجدع القديم تحتنا	فان فراق الحبيب ادهى المصائب
و ناله کرد برای او تنه درخت کهنه از بهانه اندوه پس تحقیق فراق دوست شاق ترین مصیبتهاست ۵	
واعجب تلك البدل ينشق عنده	وما هو فى اعجازه من عجائب
یعنی عجیب ترین معجزات ماه شب چهاردهم است که شکافته میشود نزدیک آنحضرت صلی الله علیه و سلم	

و نیت الشقاق بدر جنب اعجاز آنحضرت صلی الله علیه وسلم از عجائب ۵

و شوق له جبریل باطن صدره | لغسل سواد بالسوداء لاذب

لاذب چسبده یعنی بشکافت برای او جبریل اندرون جوف آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای شستن سیاهی
که بدانه دل چسبده است ۵

و امری علی متن البراق الی السماء | فی اخیر مرکوب و یاخیر را کب

یعنی شب وی کرد بر پشت براق بسوی آسمان پس چنین مرکوب است براق و چنین کب است آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ۵

و شاهد اسرار النبیین جملة | لدى الصخرة العظمی و فوق الکواکب

یعنی معانیه فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ارواح پیغمبران را همه یکجا نزدیک صخره الله که در سجده بیت المقد
است و بالای ستارهای آسمان ۵

و شاهد فوق الفوق انوار ربه | کمثل خراش وافر مثل کب

یعنی معانیه فرمود بالای آن بالا یعنی بالای سبع سموات انوار پروردگار خویش مانند پروانه بسیار یکی یکی
متصل شده ۵

و ساعدت بلیغ الای کل مجادل | حصیر غمادی فی مرء المطالب

یعنی ترسانید آیات قرآن که در نهایت بلاغت است هر جدالی کند هتیننده را که از حد گذشت و جدال کردن
در مباحث علمیه ۵

براعة اسلوب و عجن معارض | بلاغة اقوال و اخبار عائب

برافه تمام شدن در فضل و گذشتن از بیاران در دانش بدل است از بلیغ الای بدل اشتهال یعنی در ترس انداخت
مجادل منکر را بچند وجه فضل اسلوب در ماندن معارض وقت معارضه و بلاغت کلام و خبر دادن از احوال

چون خبر عادی نمود و خبر فتح بدر و غلبه و مبر فارسی جز آن در بیت اشارتست بآنکه نزدیک محققین اسرار
قرآن چهار وجه است ۵

وسماه رب العرش اسماء مدحه | تبیین ما اعطی له من مناقب ۵
یعنی نامید آنحضرت را صلی الله علیه و سلم خداوند عرش بنامها که دلالت بر مدح آنحضرت صلی الله علیه و سلم میکند
که بیان میکند برای آنحضرت صلی الله علیه و سلم آنچه عطا فرموده است و از این مقبها ۵

سرو و رحیم احمد و محمد | بحقی و مفضل یسم بعاقب
اللقنی آخر الانبیاء و كذلك العاقب چهار اسم در قرآن آمده است روف رحیم و محمد و احمد و سه اسم
مقنی و بنی الرحمة و عاقب در حدیث آمده مفضل یعنی بنی الرحمة است
فصل ششم در وعابر آل و اصحاب ذکر شجاعت اصحاب نجابت اهل بیت ۵

اذا ما اتاروا فتنة جاهلية | نقود بحج زاحن من کتاب
زخم پر شدن و دود و یا از آب کیتبه لشکر یعنی هرگاه بر انگیزند کاروان فتنه جاهلیت را یعنی بر عداوت حضرت
پیغامبر صلی الله علیه و سلم و ابطال امر اسلام جمع شوند آن فتنه که میکشد دریای پر شده از لشکرها ۵

يقوم لدفع الباس اسرع قومة | بحجيش من الابطال غمرا السلاهب
البطل بالتحريك لير الغرة بياض الوجه الغر البياض سلب اسب و از خانه یعنی بر بخیزد آنحضرت صلی الله علیه و سلم
برای دفع شرکافران و دشمنین بر خاستن بلشکری از پهلوانان که سفید است پشانی ایشان ۵

انشاء يوم الباس من كل باسل | و من كل قرم بلا سنة لا عيب ۵
میساله دلیری نمودن يقال شجاع باسل قرم شرکرامی که بروی بار کنند و بجهت کشتی گذارند ثم قبل للسيد الشجاع
قرم یعنی قوی دل اندر دوز جنگ از هر شجاع دلیر و از هر زور آزمای که بسناها نیزه بازی کننده باشد ۵

تولدت اقلما و نبلا و حسنة | نفوسهم من امهات نجائب

اقدام پیش در آمدن شجاعت نمودن نیل دنیا که آگاهی بزرگی یعنی میراث گرفته است اقدام بزرگی و برترت را نفوس ایشان از مادران صاحب نجابت و این بیت بطور کلام قریش واقع شده که نجابت والدات می ستودند و می پنداشتند که اخلاق فاضله از جانب الهه میراث می رسد و فی حدیث تابعین ابوالولید

جزی الله اصحاب النبی محمد	جمیعاً کما کانوا له خیر صاحب
---------------------------	------------------------------

ثواب یاد خدا تعالی صاحب پیغامبر صلی الله علیه و سلم به ایشان ایچا که بهترین و زنده نشین آنحضرت صلی الله علیه و سلم

قال رسول الله لا زال امرهم	قویا علی ارغام انفس النواصب
----------------------------	-----------------------------

یعنی اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و سلم همیشه باو حال ایشان است و درست بجال آورده کردن یعنی جمعی که عداوت اهل بیت دارند

ثلث خصال من تعاجیب ربنا	نجابة اعقاب لوالد طالب
-------------------------	------------------------

یعنی سه خصلت از عجایب آثار قدرت پروردگار است یکی نجابت اولاد ابطالب یعنی ابطالب در شعر است
نی نشست بلفظ والد طالب نقل کرده شده

خلافة عباس و دین نبینا	تزايد فی الاقطار من کل جانب
------------------------	-----------------------------

یعنی دوم خلافت بنی عباس سوم دین حضرت پیغامبر صلی الله علیه و سلم که در اندک مدت آمده شد و همه اطراف از هر جانب درین دو بنیت اشارت بآن قصه که عبدالمطلب پیش سیف بن یزید رفت و وی کاهنان اطلبید و جمیع کاهنان خبر دادند که در یک نیمه بدن عبدالمطلب نبوة و ولایت نهاده اند و در نیمه دیگر خلافت و سبوت است در قول کاهنان بآنکه خدا تعالی از اعاجیب قیمة خود سه چیز عبدالمطلب و ولایت نهاده نجابت در آل ابطالب و خلافت در آل عباس و نبوة ظاهره باهره در نسل عبدالله

فصل نهم در ذکر طبقات مسلمین که قریباً بعد قرن حاملین بتین هستند و عبارت از ایشان

یؤید دین الله فی کل دوسرة	عصائب تتلو مثلهم من عصائب
---------------------------	---------------------------

العصائب جمع عصا بهم الجماعة من الناس من الشجرة الى الابل بعين واحد لها من لفظها يعني تقوية دينه الله
 ميكند و هر دو ره از زمان جماعتها که از پی می آیند مانند خود را از جماعتها می دیگر یعنی در هر زمان مهملین جماعه
 پیدامی شوند

۱۷
ایہیجا بنی حدیث
ان اللہ تعالیٰ
دبغت لہذا
الراحمۃ علی
کلی شئ من
لہم ربنا

چهارم
فردینست
نخست
ازان
علم و فضل
عالم اشراف
و از دانشان
کهن

این کتاب از کتابخانه
موزه و کتابخانه
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

از ایشان که در این
مکان توفیق پیدا کرد
است و این کتاب را

غریب لفظ قلیل الاستعمال اگر بید و نیز دقیقه که هر کسی بفهم آن نتواند رسید یعنی ازین جماعات جمعی هستند که
که تفسیر کردند قرآن با علم خویش و ایشان آموختند ما را آنچه در قرآن است از غرائب این اشاره است بمفسرین که
تفسیر کتاب الله مشغول اند

و منهم رجال بالحديث تولعوا | و ما كان منه من صحيح و ذاهب

و تلع حریص شدن بچیز صلته بالبار یعنی ازین جماعات جمعی هستند که حریص شده اند بعلم حدیث و دوست دارند
از حدیث صحیح ضعیف است و این اشاره است بحدیثین که قایم اند بعلم حدیث

و منهم رجال فخلصون لربهم | بانقاسهم خصب البلاد الاحباب

خصب بکسر الخاء فراخی سال الاجادب الارض التي لا نبات فيها مأخوذ من الجذب هو القحط یعنی ازین جماعات
جمعی هستند که خالص کنندگان اندریت خود را و عمل خود را برای خدا تعالی بکرت و مهای ایشان است
ارزانی شهرهای محظوظه و این اشاره است بعباد صوفیه

و منهم رجال يهتدي بعضهم | فقام الى دين من الله و اصعب

الفقام مهموز الجماعة الكثيرة الوصب للارتم قال الله تعالى ذلك الذي اصعبا و يقال صوب عليه
و اطلب عليه یعنی و ازین جماعات جمعی هستند که راه یاب میشوند بسبب عطا ایشان جماعت کثیره از مردمان بسوی
دینی که لازم و دائم است که از جانب خدا تعالی این اشارت است بواعظان

على الله رب الناس حسن جزائهم | بما لا يوافقى عدة ذهن حاسب

موافاة بهم رسیدن یعنی بر خدا پروردگار مردمانست جز آنیک ایشان بان ثواب که ذهنی باید بشمردن او را
ذهن هیچ حساب کننده

فصل و هم در بیان عشق آنجناب صلی الله علیه و سلم و اشاره بنسبت او سیه و بعض آثار آن نسبت

من شاء فليذكر جمال بئينة | و من شاء فليغزل محب النيران

بنشیند نام معشوقه زینب جمع زینب مغازه عشق بازی کردن یعنی پس هر که خواهد که ذکر کند حال نشیند را ویر که
خواهد پس اظهار عشق کند بجنب زینب

سا ذکر حبیب المحبیب محمد | اذا وصف العشاق حبا المحبیب

یعنی بیان خواهم کرد عشق خود را بنسبت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و تمیز که بیان کند عاشقان دوستی معشوقه را

واذ کرو جد اقد تقادم عهد | حواه فوادى قبل کون الکواکب

یعنی بیان خواهم کرد عشقی را که قدیم شده است زمان او و گرفته است دل من آن عشق را پیش از پیداشدن
ستارها درین بیتاشار با واقع شده است بدقیقه از دقائق علوم تصوف که میل اعیان ثابته بسوگو احدیت پیش از
زمان است و همان عشق است که امروز در میان کمال اهل اولیسیه و جناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سر کار
می آید و تفصیل این قیقه را این رساله گنجایش ندارد

وید و حیا لعبتی فی الکری | بنفسی اقدیه اذا اولاه قلب

یعنی ظاهر میشود در محراب آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر آن چشم من در بینای نفس خود را و اقرار خود را نشان فرماید
آنحضرت میگردد آنم در آن ساعت صلی الله علیه وسلم

وید کنی فی ذکره قشعریر | من الوجد لا یحویه علم الاجانب

یعنی در می یابم در حالت یاد کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر خاستن بر برترن بسبب عشق دینی یا بدفیت
آن عشق را علم بیگانگان

والفی الروحی عند ذلک هزرة | والنساء و حادون وثبة واث

نه جنبانیدن و شبه جستن کردن یعنی می یابم روح خود را نزد یک یاد کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم جنبشی
و ایفتی و تازگی غیر جستن کردن جستن کننده اشاره آنست که فرق و صغی و وثبه از احوال لطیفه قلبیه است
و ان مقصود جنبش معنویت آن از احوال لطیفه روحیه است

فصل یازدهم در اقبال جناب حضرت صلی الله علیه وسلم و اشاره تمامی قصیده ۵

و صلی علیک الله یا حنین خلقه	و یا حنین ماملو یا حنین اهب
------------------------------	-----------------------------

یعنی رحمت فرستد بر تو خدای تعالی ای بهترین خلق خدا و ای بهترین کسیکه ایادته شود و ای بهترین عطا کننده
و یا حنین من یرجی لکشف رسیه
و من جود ک قد فاق جود السحابین
و به صفت الجود بالفتح المظهر اللاحق یعنی و ای بهترین کسیکه امید او داشته شود بر آن از آن مصیبتی و ای بهترین
کسیکه سخاوت او زیاده است از باران باران ۵

فاشهد ان الله راحم خلقه	وانک مقتدر لکنز المواهب
-------------------------	-------------------------

یعنی گو ای می هم که خدا تعالی رحمت کننده بر بندگان خود است و تو ای سر خدا کلید گنج بخششها ۵
وانک اعلی المرسلین مکاتبة
وانت لهم شمس و هم کالتواقب
و گو ای می هم که تو بلندترین پیغامبرانی در مرتبه و تو بنیز له فابی ایشان اولشان بنیز له ستار باران ۵
وانت شفیع یوم لا ذو شفاعة
یعنی تو شفیع روزیکه هیچ شفاعت کننده نفع ندیده چنانکه هیچ تو گفته است سواد این قارب این کلمه اشارت
است بانکه این صریح تضمین کرده است از سواد این قارب بلکه این قصیده متبع قصیده است که در
خدمت حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم انشا کرده است و مرتبه قبول یافته ۵

وانت عجیب من هجی م ملامة	اذا انشبت فی القلب نثر الخالب
--------------------------	-------------------------------

ملامه و واقع و ناله یعنی تو پناه دهند منی از هجوم کردن مصیبتی و فیکه بخلاص در دل برین چکان
فما انا خشی بمرمة مد لهمة
ولا انا من ریب الرمان براهب
یعنی پس نمی ترسم از سختی تاریک و نه هستم از گردش ناله برسان درین بیت اشاره است بقول استمداد خود
است بفاخره قصیده ۵

ذاتی منکوفی قلاع حصینه	وحدل حلد من سیوف المحارب
یعنی من در قلعه های محکمه ام از جانب شما و در دیوار آنها از شمشیرهای جنگ گنجه یعنی گود حصار شمشیرها ام که برضرت من و برای دفع اعدای من نصب کرده باشند	
ولیس ملوما عی صبا صابه	خلیل الهوی فی الاکرمین الاحباب
یعنی نیست ملاست کرده شده زبان بند شدن عاشقی که رسیده باشد و راس و زش عشق در مدح بزرگان پاکان و درین بیت اشارتست تخم سخن و عجز اداسه مدحی که لائق آنجناب باشد و بسبب یکی آنکه عشق بتقصی سکوت است دیگر آنکه مدح بزرگان پاکان را پایانی نیست	
تختم تامل باید کرد در اسلوب قصیده که چه قسم تشبیب کرده شد و از آنجا تخلص کرده آمد مدح مختصر صلی الله علیه و کلام را در آنجا بفنون بسیار اد کرده شد و در آخر بیان عشق کرده شد و چون آنحضرت بر تپه کمال رسید خطاب کرده شد و در آخر قصیده عود کرده شد بابتدای آن اشعار تمامی کرده آمد و بابتدای آن اشعار علی القصیده و قد فرغنا من کتب الشرح یوم الثلوث الرابع والعشیرین من الوبع الثانی ثلثه است و خمیس بعد الاثنا عشر من الهجرة و الحمد لله رب العالمین -	
بسم الله الرحمن الرحیم	
الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی مولانا محمد سید المرسلین والله واصلی العبدین اما بعد سیکوید فیکر ولی الله عفی عنه درینو لا قصیده همزیه در مدح سرور انبیاء علیه الصلوات والتسلیمات انظم کرده شد و چون بعضی الفاظ آن محتاج به تفسیر کتب لغت بود بخاطر جماعه که شوق اشعار عرب نکرده اند بغیر ترجمه معنی آن متفق نمیشد لهذا ترجمه آن ابیات و معانی لغوی آن املا کرده آمد و الله المیسر لکل عسیر آرزویش فصل سافتم	

فصل اول در تشبیه بطریق تازه که مهود شعر نیست ۵

اذا اخبرت یوم ماعن ضیاء | فلا تلجم ببدر او ذکاء

لج بآشتی اولعبه ذکر باضم غیر مصروف آفتاب باید خلایا الف واللام یعنی چون بخوابی بروزی خبر دادن از روشنی خیزد پس عریض میشود که ماه چهاردهم یا ذکر آفتاب یعنی تشبیه ماه و آفتاب مکن ۵

وان تمجدح یحی ذ او سستی | فلا تنظر یحی ذ او سماء

سمو بلندی جو و بافتح المطر و باضم الکریم یعنی و اگر ستایش خواهی بسخایا بعلوم تربیس نگاه مکن پسوی باران یا بسو آسمان یعنی سخی را باران عالی قدر را آسمان تشبیه مکن ۵

ولا تذکر احاطه ومعنا | اذا کلمت فی معنی السخاء

انحو القوم واحد منهم والمراد بهنا حاتم الطائی و معن نام امیر شهور که در سخاوی داستان تشبیه از عربی لفظ کلمت مناقشه کرد که استعمال مشهور تکلمت است و این مناقشه بی اصل است قال الله تعالی و یکلم الناس فی المهد و کلام و در احادیث بسیار یافته میشود گویند کلمت فلانا و کلمت مع فلان یعنی و یاد کن حاتم طائی را و معن بن یزید را چون سخن گوئی در وصف سخاوت در معن و معنی تجنیس غیر تام است ۵

ولا تنسب احبابا للیت | ولا ذالرفق للریح السخاء

نسب الی امیه و لایبیه الحقه بن من باب نصر فایضم با و نرم قال الله تعالی سخاء حیث اصحاب یعنی و نسبت مکن صاحب حرب شدید را بشیر و نه صاحب نرمی خلاق را بسو با و نرم ۵

وان بلیت فی المنطق و جدا | فحاشا ان تشبیب النساء

جامر فی القوم حاشا زید ای الازید و حقیقه معنی حاشاک جعلک فی نایحه من احاشیه و بی النایحه و حاشا ان یفعل لذا ای بعده الله من ان یفعل کنانی البرده مع حاشا ان یحرم الراجح مکارمه بتشبیب الشعر و قیقه بذكر النساء و اگر بیا کنی در شعر عشق را پس خدا پناه دهد از آنکه تشبیب کنی بجمال زنان ۵

فَلَکَ شَرَّ لَکُمُ الشَّعَرِ تَدَمَّا	وَقَدْ لَسَخْتَ بِجَنَّتِ الْاَنْبِیَاءِ
<p>قد ملاحظ کنی در زمان پیشین قلم برای تعلیل است یعنی شمع از تشبیه ماه و اقارب از تشبیه باران آسمان از تشبیه سحاحم و معنی از تشبیه بشیر و باد نرم و از تشبیه بحال سماء این سبب است که اینهمه را بهاد و سلو بهاد است و درین شعر شده اند در زمان پیشین شریعت های پیشین منسوخ شده است بخاتم الانبیاء علیه الصلوات و التسلیمات مراد آنست که بعد وجود آنحضرت صلی الله علیه و سلم مدح نبی آدم باین تشبیهات حیث عظیم است زیرا که آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکمل اند از جمیع در هر وضعی ازین اوصاف پس حق مدح آنست که آنحضرت صلی الله علیه و سلم تشبیه داده شود به غیر و این لطیفه شعر است مسمی باد عار تعلیل را بهاد و سلو بهاد را شریع میتوان گفت بحسب وضع لغت و شریعتها بحسب عرف شرع منسوخ شده است با آنحضرت صلی الله علیه و سلم اعتماد برین مسامحه کرده تعلیل بنیاید بعد از آن پرورش کرده شد این مضمون را بچند بیت دیگر</p>	
فَهَلْ اَقْلَتِ اِذَا حَاقَتْ مَدْحًا	بِیَسَّاسٍ اَوْ سَخَّاءٍ اَوْ سَنَاءٍ
<p>سنی بقصر روشنی برق و سنا به بلندی قدر یعنی چمن انگشتی چون قصد کردی مدح را بشد تحریبا بیجا یا بلندی مرتبه</p>	
اَرِی طَیْفًا یَذْکُرُ فِی عَمِّی دَا	بَطَیْبَةٍ حِیثُ یَجْتَمِعُ الرِّجَاءُ
<p>این مقوله بلا است طیف خیال طیب از اسماء مدینه منوره است یعنی می بینم خیالی که بیاد میدهد مراحلهای گذشته مدینه منوره جایکه اجتماع انواع امید انجام است حاصل آنست که کمال مدح آدمی با اعتبار شجاعت و سخاوت و بلندی قدر آنست که گفته شود که این قانع ناشیه ازین اخلاق طیفی است از آن حالها که در مدینه منوره از ذوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم صادر می شد و بیاد سید هدایت و قانع آن حالات شریفه را غیر ازین مدحی متصور نیست زیرا که هیچکس ابلوغ ببلوغ اخلاق آنحضرت صلی الله علیه و سلم ممکن نیست غایت مدح آنست که نایابی باشد از اخلاق که می آنحضرت صلی الله علیه و سلم و خیال طیفی باشد از آنچه آنجا واقع شده</p>	
اَشْرِیْمُ بِهِ وَبِیَصَّامِنُ وَبِیَضْ	تَا لَقَدْ الْبَقِیْعُ وَفِی قَبَاءِ

شام البرق ای نظریه الویض البرق او مض البرق و مض ایاضا و مضاض و میضایع خفیا قوله شیم به
 بدل است از اری طیف بدل جملة عن جملة و همچنین اص و تذکر فی و تشوق فی درایات آینده واقع موقع بدل است
 تالق و خشدن یعنی می بینیم بسبب عروض آن طیف روشنی را از خشدن برق که درخنده است در یقین انحراف
 که میدانی است قریب مدینه و مقابر صحابه آنجا است و در قبا که عالیه است از عوالی مدینه و اول نزول آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم آنجا بوده است حاصل آنست که چنانکه لمعان برق می آید و زود میرود و همین صفت از وقائع
 شجاعت و سخاوت و دلبندی مرتبه مردان اثار فاضله آنحضرت صلی الله علیه و سلم که درین مکتبه بود بنظر می آید
 و عن قریب منی میگرد و زیرا که مشابیهتی دارد و اما مشابیهته ناقصه ۵

أَحْسَنُ بِهِ نِيَمًا مِنْ فَتْحٍ ۞	تَسْتَمِنْ مِنْ كَدَى أَوْ كَدَاءِ
-------------------------------------	------------------------------------

تستم الریح اذا بیت نیمیها نسیم باد خوش کله بالفتح والد الثیمة العلیا میای القابر و کدی بضم و ناقصه ثنیة
 السفلی میای باب العمره و کدی بضم و تشدید الیا موضع بفضل مکتوب فی قصه فتح مکه ان النبی صلی الله علیه و سلم ظهرا
 یوم الفتح من کدار لشعر حسان بن ثابت تثیر النقع مطلعها کدار یعنی حساس میکنم بسبب آن طیف بادی خوش
 از فتوح که در زنده بوده است از موضع کدی یا از نینکه کد ۵

تَذَكَّرْنِي أَحَادِيثُ النَّصَافِي ۞	مَقَامَاتُ بَشَى رَاوِحَاءِ
---------------------------------------	-----------------------------

اصفیه اذا غلصت له تصافینا تخالصنا المعنی خلاص العبد لربه فی طاعته و اخلاص الرب له فی حسن جزائه مقامات
 یعنی الوقائع نور جبل نزل بر رسول الله صلی الله علیه و سلم و ابو بکر ثلث لیل عند اراتها الهجرة الحجاز جبل تعبد
 فیہ النبی صلی الله علیه و سلم قبل النبوة یا مدید بهر امر چیزیهای صوفیان در اخلاص و محبت خالصه آن قانع را که
 گذشته است در جبل ثور و در جبل حرا یعنی قصص صوفی عن آخرها نمایشی است از وقائع آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 که درین دو مکان بوقوع آمد ۵

لَسْتُ قَنِي لَأَحْوَالٍ تَقْضَمَتْ ۞	بَسْلَعُ أَوْ نَوَاحِي بَيْرِ حَاءِ
---------------------------------------	-------------------------------------

تقصی پیری شدن یعنی مستاق میگردد و اخبار تصافی بجانب آن احوال گذشته است بر جیل ساح یا در نواحی
 بیر حار السبع جیل قریب المدینه کان عنده وقتة الخندق البیر حار بیکان لابی طلحة الانصاری کان الذی صلی الله علیه
 وسلم یدخلها ویشرب من مائیهما طیب فلما نزلت لن تنالوا البیت حتی تنفقوا مما لکم من تصدق
 بها ابطلوه رضی الله تعالی عنه علی اقراره وبنی عمه و انقصه مشهوره باید دانست که آنچه مذکور شد از منج سالیب
 مشهوره در شعر و از ابداع سلوب غریب که تشبیه است با آنحضرت صلی الله علیه و سلم در خصال نیک و خلق قایل مقرون
 بکمال و ب که گوئیم آنچه در مردمان یافته میشود خیالست لطیف و بعضی است از برق نبشت آنچه در ذات
 مقدس آنحضرت صلی الله علیه و سلم بود تشبیه تازه است که بعد ضعیف بآن مبتدی شده و آنچه گفته باز اینجاست
 کرده شد بوصف عشق و تخلص هم بطوری جدید واقع شد

فصل دوم در بیان عشق

نصیرت الدیار فهم قلبی	و هیج ذکرها منی بکلی
-----------------------	----------------------

یعنان سرگشتگی از عشق یعنی تصور کردم دیار حبیب را چون ذکر طیب و قبیح و قبا و ماتن آن آید پس سرگشته شد دل من
 و بر انگشت یاد کردن آن دیار از من بگذراند

سردت عندی شمائل عن حبیب	و ابلغت و اذا دت من عنای
-------------------------	--------------------------

روایت کرد آن یار و هی بیار از محبوب پس گریانید مرا و زیاده ساخت محنت مرا در ذکر روایت شمائل که
 کتابی است مشهور و لفظ عن ایهام اطلاق است

ایا قلبی با حزن انی تقطع	فلا سلوا ان لی بعد الیوم
--------------------------	--------------------------

سلوان بوزن السلطان دوا بوسیله بحر خون النوار کالفراق و زنا و معنی ساری دل بسبب اخراج من پاره
 پاره شو زیرا که دوا تسلی بخش نیست مرا بعد فراق محبوب

ویا صدمی بالای تشق	فلا ارضی لنفسی بالبقاء
--------------------	------------------------

وای سینه من بسبب درد بای من بگاف زیرا که راضی نیستم بمقابر ای نفس خودم	
فهل من مشترى روحى بر حى	یس و حنی بوعد من لقاء
روح بالضم جان در روح بفتح آسایش آیا خرید کننده هست جان مرا با آسایش آسایش در برابر بوعده از لقای محبوب یعنی آسایش من ساند و جان مرا غلام کند میان روح و روح تجنیس هست	
یبتشرنی بنعم بعد بو عی	واسعای لها بعد الشقاء
بدل است ازیر حنی بدل جمله از جمله نعم نازکی و راحت ضد بوس هر دو بضم اول و سکون ثانی یعنی بشارت دهد مرا با سودگی بعد محنت و بشارت دهد به نیک بختی جان بعد بد بختی آن	
وقالوا اخرجه تنزه فی مرج	لنسلو من ثبا سراج البلاء
تنزه بصحرافتن مرج بسکون وسط سبزه زار بر حاشقت و تبرع به جان یعنی گفتند ضیعت کنندگان بر آئی از خانه سیر کن در سبزه زار با تاسلی یابی از مشقت های بلا عی عشق	
وما عذر المشوق اذا تلقى	خلى القلب فی شمع الوفاء
الشوق شامه مشتاق ساخت او را شوق آرزو مند گردانیدن و آرزو مند شدن مشوق عاشق تلقی بازی کردن خلى بی غم ضد شجی جواب آن ناصحان بیگوید و صیت عذر عاشق در شرع و فاد قتی که بازی کند بی غم شده دل او یعنی شمع و قآن گناهی است که عذر ندارد	
بحب الحب قد امسنى ساهینا	فما بال الحداثق والفضاء
حب چاه عمیق حد یقه باغ فضا میدان واسع این جواب یکر است بچا عشق در مانده شام کرده است پس چه حالت با آنها میدان واسع را یعنی در چاه عشق افتاده را با آنها میدان اسع بچا کار آید در حُب و حُب تجنیس خطی واقع شده	
ومن قاسنی اذی من ماء عین	فهل یغنیه شیء عین ماء

المقاساة معاملة الامر اشد من بعض و هو که یافته باشد سختی از آب چشم ایا سود میدهد و یا هیچ سود دادن چشمه آب یعنی یکسکه پوئیه گریبانست از دیدن چشمه ها چه فائده دارد و در آیه عین ما قلبه ارق شده	
وقال انظم قصيداً في مدح	يخفف بعض ما بك من عناء
قصید پاره شعر و کندک القصیده کالسفین و هفین و گفتند ناصحان نظم کن قصیده در مدح که بسبک کند از تو بعض آنچه می بای از رنج یعنی خاطر خود را بفکر شعر مشغول کن تا تخفیف رنج تو باشد	
واللغة من قصيد	يؤي شجرة بمدح او هجاء
تغییه رنج دادن و شاعری من و تیمم کلی به در بیا رقص با جوهر جواب میگوید و از کجا میسر شود رنج دیده را قصید شعر که مزین کند او را بمضامین مدح یا بجو باید دانست که از اینجا تخلص کرده شد به مدح آنحضرت صلی الله علیه وسلم	
وان لا بد تمدح ذامعال	فحسبك مدح خيرا لا صفياء
علا بفتح و الد بلند می در قدر معلّاه کند که الجمع معالی و اگر ناچار مدح کنی صاحب بلند یا بر قدر را پس کافی است مدح بهترین صفا یعنی ذات آنحضرت صلی الله علیه وسلم	
وان تمدح رسول الله يوماً	فحاذر ان تقصّر في الثناء
و اگر مدح کنی پیغمبر خدا را روزی پس حیات بکن از آنکه تقصیر کنی در ثنائی آنحضرت صلی الله علیه وسلم فصل سوم در نکته تازه در مدح آنجناب صلی الله علیه وسلم	
وحاشا ان تقول له المعالي	به كل المعالي و العلاء
خدا پناه و پد ترا از آنکه گویی آنحضرت راست بلند قدریها که این تقصیر است در مدح وی صلی الله علیه وسلم بلکه حق سخن آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مقوم است انواع بلند قدریها مفسلاً و تمام بلند قدری مجملات	
كريم ان تجتمع المعالي	تري في جذبه مثل الهباء
احمال اثبات میکنند این مضمون را بربیل و میگویند آن کریم است که اگر جمع شوند همه بلند قدریها دیده شود آن	

صلی الله علیه وسلم پس سر کمال آنحضرت است صلی الله علیه و آله گوئیم در ذات آنحضرت صلی الله علیه وسلم جمع شدن خلق
فانبله چنانکه جمیع مبادیان میگویند

فصل چهارم در نکته دیگر از مدح آن نیز فکر تازه است

وفی اسرئاله للناس طراً | اشارات اصحاب الولاء

طرائق جمیعاً و در فرستادن خدای تعالی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم برای مردمان بیرون ایشان اشارت به
اصحاب و سقراط یعنی آنرا که محبت پیغمبر علیه الصلوة و السلام علی الوجوه لازم دارند و آنرا که را در عرف صوفیه فنا
فی الهی رسول گویند

فلا صاع غلیل القلب الا | و یصد من ذلء باسرتواء

صاع و تشنه غلیل سوزش سینه بسبب تشنگی اندازد و عطاء الایه سیراب شدن پس نیست هیچ تشنه که سوزش سینه
دارد و ای مگر رجوع میکند از عطاء آنحضرت صلی الله علیه وسلم سیرابی حاصل آنست که هر فردی از افراد بی آدم
بهر استعدادی مخلوق شده است و بعد ریاضت بقامی معین بر حسب همان استعداد خود خواهد رسید و در اثنای
ریاضت قبله بهمت وی همان مقام است و بالطبع تشنه همان مقام چون ثابت شد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بعوث شده برای اصلاح جمیع افراد بی آدم لازم آمد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر استعداد باشد بقامی که بالطبع
تشنه آنست

ففيه رقيقة بازاء کل | و کل رقيقة سراقته

پس در آنحضرت صلی الله علیه وسلم نقطه باریکی هست بمقابل هر فردی از امت و هر نقطه سراقته شخصی است با آنحضرت
صلی الله علیه وسلم یعنی لطافت بارزه و کامنه باین مشابه جامعته دارند که بهر اعتبار و بهر وجه مقتدای خلق توانند شد
درین نکته رقيقة بازاء کل و کل رقيقة قلب لقع شده

تعالی الله لا تحببه قددا | یفوق الناس طراً فی العلاه

بزرگ است خدا گمان کن آنحضرت را صلی الله علیه و سلم فردا و اما از افرادی آدم که فائق شده است از مردمان
همه ایشان در بلندی مرتبه چنانکه اکثر ما و جان ذکر میکنند ۵

ولكن الحقائق قد تدل على امتثال امام الا تقيا ۵

تذاتی تفاعل است از وجوه فی الحدیث تناعت علیکم الاقم ای جمیع او دواعی بعضی بعضا و فی حدیث اذا اشتبکی
بعض الجسد تداعی بالیة سائر الجسد بالجسمی و السهرارای دواعی بعضی بعضا این گوید که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فردا و اما
فائق شده بر سائر افراد لیکن این را بگو که حقیقتهاست افرادی آدم یکدیگر خوانده جمع شده صورت گرفته است بشکل
امام متقیان که ذات مکرم جناب دست علی الله علیه و سلم و این مضمون بهمان میان که حکمی گفته است ۵
ولیس علی الله مبتکر ۵ ان یجمع العالم فی الواحد

فصل پنجم در نکته سوم که نیز فکر تازه است ۵

وفي امر الشفاعة حين يدعى لها من بعد عزرا لانبیاء

و صحاب قنانی الرسول را اشارتهاست در قصه شفاعت و تمیله خوانده شوند آنحضرت صلی الله علیه و سلم برای شفاعت
بعد عزرا و درون پیغامبران یعنی پیغامبری عذری تقریر کنند و گوید نفسی نفسی ای تو افلا تا آنکه پیش آنحضرت صلی الله
علیه و سلم آیند آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرماید انا لها انا لها ۵

فین جمهم بد عودک جمیعاً و یکر مهم باصناف العطاء

پس هم کند خدا تعالی افرادی آدم را همه ایشان بدعای آنحضرت صلی الله علیه و سلم و گرامی کند ایشان را با انواع عطا افاض
بآنست که شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم رسیده است بهر فردی آدم از جهت خلاص از انتظار باز صالحان شفاعت
آنحضرت صلی الله علیه و سلم زیاده ثواب یا بند از آنچه پاداش اعمال ایشان بچیده است و اهل صغائر و اهل طهاره و صلوة
و صوم و صدقه و ذکر و تلاوت کفر و نوب گردد و بسبب شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اهل کبار زیاده و اول
خلاص شوند بهر که شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم و پاره در دوزخ معذب مانند و بعد زمانی خلاص یا بند پیش

از وقتی که اعمال ایشان از انقضا کرده است از جهت شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیست سر قول
شریف آنحضرت صلی الله علیه و سلم فی نامه انشاء الله من قال لا اله الا الله من قلبه ه

کأنبوب لس حته تعالی و ما الا بنوب الا قیس ماء

بنوب اینجا از قصبه مجوف می باشد بقال بنی قیس بر مخ و قاس مخ یعنی مقدار یک مخ آنحضرت صلی الله علیه و سلم
در امر شفاعت مانند فواره است برای رحمت خدای تعالی و نیست فواره مگر باندازه آب حاصل آنست که محترق
رحمت الهی برائی افراد فی آدم نازل می شود و طلب آنحضرت صلی الله علیه و سلم بمنزله فواره اوست شرف
فواره از آبی که در وی می جوشد می توان آنست چنین آب چنین فواره می بایست

فصل ششم در مخاطبه جناب عالی علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و التسلیمات ه

والخر ما لما دحه اذا ما: احسن العجز عن كنه الشاء ه

کنه الشی حقیقه و آخر حالتی که ثابت است مارج آنحضرت صلی الله علیه و سلم قنیکه احساس کند نارسائی خود را از حقیقت شیا

ینادی ضارعا لخفض قلب و ذل و ابتهاال و الخاء ه

ضراعه بالفتح خواری و زاری ابتهاال خلاص در دعائست که ندکند زار و خوار شده شکستگی دل و اظهار بی قدری خود

و باخلاص در مناجات و پناه گرفتن ه

رسول الله يا حنين البر يا نوالك ابتغي يوم القضاء ه

باین طریق ای رسول خدای بهترین مخلوقات عطای ترا بنخواستیم روز فیصل کردن یعنی روز حشر و حساب ه

اذا ما حل خطب مد لهم فانت الحصن من كل البلاء ه

حلول فرو آمدن خطب کا عظیم اولهام تاریک شدن بلیه ندهمه و قنیکه فرو آید کا عظیم در غایت تاریکی پس نوی

پناه از هر بلا ه

اليك توجهي و بك استنادي وفيك مطامعي و بك ارتجائي ه

بسیوی قوت و آوردن من به قوت پناه گرفتن من و در قوت امید داشتن من نه نیست آنچه در قصیده
همه بزم مفتوح شده کان لک یوم الحینس احدى عشر من شهر جمادی الاولی بحمد الله الرحمن الرحیم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هذه قصيدة حسنين بن ثابت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم نقلها عن شيخنا محمد بن المسلم للفقير د. أحمد رضا

الى عذراء منزها خلافا
 تعيفها الروامس والسّماء
 فلال مرّوجها غمّ وثناء
 يؤدّقي اذا ذهب العشاء
 فليس لقلبه منها شفاء
 يكون فزاجها غسل وماء
 اذا ما كان مقتا وحاء
 وأسدّا ما ينهتا اللقاء
 تثير النقم مطلعها كداء
 على اكنافها الاسل الطماء
 تلطمهن بالحمّ النساء
 وكان الحق وانكشف الغطاء
 يعزّ الله فيه من يشاء
 وروح القدس ليس له كفاء
 يقول الحق ليس له خفاء

عَقْتُ ذَاتَ الْأَصْبَاعِ فَالْجَنَاءُ
 دِيَارِ مَنْ بَنَى الْحِمْيَارِ قَعْرُ
 وَكَانَتْ لَا يَزَالُ بِهَا النِّسْرُ
 فِدَاعٌ هَلَا وَلَكِنْ مِنْ لَطِيفِ
 لَشَعَشَاءِ اللَّهِ قَدْ تِمَّتْ
 كَانَتْ سَبِيَّةً مِنْ بَيْتِ سِرَاسِ
 نَوَلَهَا الْمَلَاوِمَةَ إِنَّ الْمَنَا
 وَنَشْرُهَا فُتَيْتِ كَمَا مَلُوكَا
 عَزْ مِنْ أَخِيلِنَا إِنْ لَمْ تَرَوْهَا
 تَبَارَنَّا الْأَعْنَةَ مَصْعَدَاتِ
 تَقْلُ جِيَادِنَا مَقْطَرَاتِ
 فَلَمَّا أَعْرَضُوا عَنَّا اعْتَبِرْنَا
 وَكَأَلَا فَاصِبِرُوا الْجِلَادِ يَوْمِ
 وَجَبِيلُ رَسُولِ اللَّهِ فِينَا
 وَقَالَ اللَّهُ قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا

[illegible]

پیشہ سبیل کا معرکہ ۱۳۲۰ء

صبوة بالضم میل بود کی وجوهی مراد اینجا مقام جذب است و غلبه نور اطلاق و ضحلال ظلمت تقید معنی تساوت است که نسبت من باینحال نسبت من بآنحال هر دو مساوی اند و این بیت اشاره کرده شد به مرتبه ثانیه کبری -

و كانت كمالهات تحل قلوبهم	بفسحة صدر او طهارة فطره
و كانت كمالهات تحل نفوسهم	تجلی صراح او جذب محبة
فجاءت رجال بعد هم ففطنوا	بان کمال العین اعلی الوسيلة
وجاءت رجال مفهمون ففهموا	باسرار ذی الجبروت جلوت عزت
و بُدِئت بالرحموت عزهم كانوا	لکل من الجبروت والدهر عمت

میرین ابیات اشاره کرده شد باختلاف فیض الهی در او و از ختم فیض بر دست یکی از فاضلین فتح دیگری بر دست یکی از فاضلین پس دوره اولی دوره تابعین قبح تابعین طبقه رابعه است و فیضی که دین دوره نصیب بشر شد و مرتبه است مرتبه ای که طهارت فطره کنایت از دست و مرتبه احسان که فسحة صدر تفسیر و دست و بعد از آن سید الطائفة ضحید قدس سره فاتح فیض دیگر شد و آن مرتبه روح و سر است و سر اگر غلب باشد تجلی صراح میسر شود و اگر روح نیز بالا و پیوند تجلی باشد همراه انس و محبت خاصه و بعد از این طبقه و نوع فائز شد مرتبه نفس و فوق آن که کمال عین آن ایما کرده شد زیرا که خلائق اهل بقای عبادت بعین ثابتة خودشن هر چه بر سر میرود و مانند آبی باشد که از انار تنگم میریزد و وجود مطلق را قالی است و وضعی بقضای همان قالب میرود و مرتبه جبروت و نور الهی و آنرا با سر از ذی الجبروت تعبیر کرده شد و نصیب این مان جمع الجمع است و در عبارت از نفس کلیم است به جبروت اشاره به تجلی اعظم -

فای الجبروت
طهارت است از اولی
الاولی که ذات
ثالث است
و سر است
و سر علم حقایق است
به علم حقایق است
و فاتح فیض است
فای التمام است

كان هناك الدهر سيرة طورها	وجبروتها نادا الكلام تجللت
كان هناك الدهر جسم وعنصر	وجبروتها فيض الحيوة برحمة
كان هناك الدهر جسم طبيعة	وجبروتها كرسى تساووت

كان هناك الدهر ارض كثيفة	وجردتها شمس وضرب اشعة
اين چهار شاست نسبت تجلی عظم را بانفس کلیه حاصل انیمه است که تجلی عظم صورت حق است ظاهر شد و نفوس کلیه	
فشاهدتانی الحق غارت عیونها	وما تم من وجد و صحو و نشوة
و شاهدت ان الامر فيه مرتب	لحلی تفاصیل الوجود بوحدة
درین دو بیت اشاره کرده شد که افراد عالم همه مرتقی می شود و با انواع و انواع باجناس و اجناس نجس الاجناس و مرجع آنها به طور کلی حلی اعظمی وجود مطلق است و آن اطوار را باید که مرتب اند مندرج در وحدة وجود مطلق -	
وكل تجلی حكمه في مقامه وكل كلام من تجلی قانتنا وكل تجلی شمس حق شعاعها اذا ما اقتضى امر او جب موجبا وذلك ان العبد فيه محقق فان لآخر ضمير في هيولى و صورة	وان ليس من بعدا لمقام بصولة ينادي لمن تحت التجلی بجهرة افاضات انوار بصرف الصموة تصرف فيه بالوجوب بسطوة بحق و بافهماله في الحقيقة لعدلات معانيه له من طبيعة
درین شش بیت اشاره کرده شد بگویند تجلی عظم که در نفوس بشریه ظاهر میشود و در مقام یا توجه روح و سر یا در بعضی جای عالم مثال آنکه این عکس تجلی از ان جهت اند که حاکی بعضی کمالات عظم باشند و باعتبار ترکیب هر ظاهر در نشان ظاهر که بآن اعتبار از عالم است ناز تجلیات و عارف نظر نمیکند مگر از جهت مراتب حق -	
تركنا الصياصي العنصريات خلفنا هناك وجدنا الناس خمسة اضرب و متنا عن الاجدات من بعد هذه اراني طباء الانس من بعد هذه	ومتنا عن الناسوت اية مودة و خمسين صنفا من تفاصيل صبغة و سرناعن العرض الحقيق بمرة اماما لا عيان الا نام بن هذه

او التلذذات
باب الانفعال
باب الملكوتية
عبارة عن العودة
تجدد النفس ۱۲

<p>کعضی من الاعضاء من بدن حی اذا الفیض یجری من تقاسیم حمه وصرنا وجوداً من تعاریف کلمه ولکن عرجا علی نحو صوره اذ الوصف یستدعی قیام علامه واعطى تمام العلم والفهم حیرتی و فی الصبح والاولاد اوسع رحمة</p>	<p>اری کل انسان یصول بحسب اری کل معزوداً بما قد اصابه ظفرنا خیال العرش من بعد ظفره تعربت من تلك الملا بس کلها فتشاهدت امر لیس یصف شانه وکل لسان النطق عند ظهوره ویرجولی الله فی حق نفسه</p>
---	---

درین ابیات اشاره کرده شد براتب عروج عارف پس عروج اول خروج است از حکام عناصر با حکام نفوس نبات
 و درین مرتبه متکشف میشود که نفوس انسانی چه در حال مخالطت ایشان چه در حالت مفارقت آنها پنج صنف اند
 سابقین و صاحبین و اصحاب اعراف و منافقین و کفار هر یکی بدره قسم میشود و تخمیناً تفصیل این معرفت
 از سائر کتب باید طلبید و ثانی عروج است از مرتبه برزخ بصوره نوعیه انسانیه که طباع الانس نام است و درین مرتبه
 استعدادات افراد انسان و استعدادات از حقیقه جملیه بطریقه معین متکشف میشود و آنکه همه بمنزله حقیقتاً
 یک آدمی است و ثالث عروج است از اول مراتب تعیین حقائق امکانیه که در شرع بر کتابه قلم علی در سطح لوح مجرّد
 و ایل کشف این حقیقت فیاضه را مناسبی بعرش اطلس ادراک کرده اند گو یا قوت تخیله دست و اندام علم حضرت
 اجمال که قایم بنفس کلیه است و آنرا جمله تعبیر کرده شد و رابع عروج است ازین اجمال بحقیقه مطلقه که زبان از تعبیر او
 کوتاه است - الصیاحی حصار یا و آن عبارت از جهام و بیماکل است بحدّ یقین قبر و مراد عالم برزخ است

ای محدث و محصله
 اخلاصه که قایل به
 تعالی قیام لیس
 غایت کلامه ۱۲
 مراد سابقین باغیان
 العمل بزرگ که سابقین
 باغیان ایمان
 و کفار از این دو
 صنف
 سابقین است
 یعنی اول
 سابقین است
 تعیین حقائق
 کتب از این حقیقت
 عروج است
 بجهان ۱۲

تمییز و التفکیک

قصیدہ لامیہ

<p>وکل وجود دون مجاہد باطل یتر ولا نظم التحق کامل على الطور ثم العبد في العرش مثل سما من الارشاد للخلق شامل فقد فرت بالمقصود والكل حاصل ويصير بحر العلم من هو جاهل يصول كما صال الهوى لمتلاخل فلا ترحيوان ولا تفر صائل وما تفر من امر تجشم عامل</p>	<p>الاكل شيء ما خلا الله زائل وليس نظام الرشاد ونظيره تخل على الساعين طولاً وتارة ارفع كل تنوير يشور كانه اذا ما يحاذي الشمس اسفل الضلع يظل به العبد الضعيف مضطرباً كتوب على شكل الليوت نسيجه فان ذهب الشيء الدخيل بوجهه ولست اري ركن الركائز دونه</p>
---	--

درین بیت اشاره کرده شد بظهور تدلیات الهی که اصل او تجلی اعظم است و فروغ او عکس تجلی اعظم و بیان آنکه از وجود این تدلیات چاره نیست و نظام خیر چه باعتبار قصار حوادث و چه باعتبار ظهور شرائع و نفوس نبی آدم از جهت نبیاً علیهم السلام پس اسم الله نیجا عبارت از تجلی اعظم است و بطلان موجود گنایه از عدم نظام عالم بر وفق مصلحت کلیه و تجلی طور اشارت بظهور عکس تجلی اعظم بواسطه جبریه حضرت موسی علیه السلام و تجلی ساعیه اشاره بظهور عکس او بواسطه جبریه حضرت عیسی علیه السلام و ساعیه نام جلی است نزدیک بولد حضرت عیسی علیه السلام و آشکارا شد در عرب اشارت بظهور عکس او بواسطه جبریه حضرت پیغامبر مصلی الله علیه و سلم و آن اعم و شامل و النفع تجلیات شد و بر تجلی که جهت هدایت خلق ظهور کرد گویا عالمی است براسه و نشانه است علیحد که حکم آن برشمولان آن عالم جاریست و لهذا ایشانرا با حکام آن نوایس و حدود آن شرائع مواخذه خواهد بود قطع نظر از بر و انغم که شرائع لباس دوست و اشاره کرده شد بآنکه نبوت مکتب غایت بلکه شمس تجلی اعظم را با آن عبد بوجهی معلوم الانیة مجهول الکفیه محاذات

واقع میشود و آن مجازات مبداء نبوت و ظهور آثار آن بیگردد و در نفس پیغمبر لوحی و ظهور عجزات و در آئینه نبضه
موفقیت و خذلان مخالفین و تشبیه کرده شد بکرت نازل را بسبب این مجازات بقیام شیر علم به اجلوت ای اوضحت
عَلَمُ بَقِيَّتِهِمْ ظُهُورِ بَاقِلِ كَامِلِ شَيْئِ الْقَوْمِ أَقْرَبِهِمْ إِلَى الْخَيْرِ شَائِلِ الْخَلْقِ خَيْرُ بَعْدِ خَيْرِ تَجَسُّمِ أَسْ تَكَلَّفَ -

جَانَا هَدَى نَوَّاعِلِ الْعَيْنِ قَائِمًا وَلَا بَدَ هَذَا النُّورِ شَلْجٍ وَفَسْحَةٍ وَلَا بَدَ أَرْهَاصِ لَمَعَاتِهِ شَارِعٍ وَمِنْ بَعْدِهِ يَأْتِي الْمَسِيرُ وَاتِّهَ:	لاسراره متن النسيمة حامل وشرح وافصاح وبالعلم نازل والحق تفسيه عن الحيف مائل الى سيرة يهدى بما قال قائل
---	---

درین چهار بیت خبر داده شد از جبریت که در اعلیٰ عین ثابت لبان شمس در کبد ساهتمش می شود و از شرح علوم
آن بر عقل و قلب که در سطح شمس تعیین شده است و بیان کرده شد که خدای تعالی بواسطه اوفیضی اراده کرده است
در ملة محمدیه و حضرت عیسی تصدیق آن خواهد فرمود و انشاء الله تعالی و ضمیر لعنه راجع بنورست یعنی تفصیل علوم
اجمالیه خود می نماید آنجی احييه التلج اليقين رواهص سنگها بر زم زم شده و مراد از ارباص بنیاد نهادن است -

اَنَا وَهَنَانَا الْعُلُومِ صُنُوفُهَا فَثَلَّثْتُ أَقْسَامَ الْعُلُومِ بِسَاحَتِي عَلَّمْنَا بِتَنْجِيمٍ وَعِلْمٍ عَرَفَاتٍ: فَهْمَنَا لِسَانُ النَّاسِ فِي كُلِّ طَبَقَةٍ	هنيئاً لكم قيدات اليكم جلائل رسوخ وتاويل وعلم عنايل وسر من الاسرار لكل زامل اذا داسر فيما بين قوائم مسائل
--	--

درین چهار بیت اشاره کرده شد باصناف علوم نازل از جبریت در میان سر و عقل پس یکی علم را سخن است این
معرفت کتاب سنت است و دیگر علم تاویل احادیث است که اسرار شرائع و غیر آن بآن ظاهر شود و تنجیم علم قوی غایب
که علم کیفیت تنزل جوهر است با انواع و افراد او و علم کمالات ربیع و ما يتعلق بها من غیر اشاره کرده شد که علم تنجیم و علم عرفه اصلی
دارد و تاویلی و معرفت تنزلات همه را متحمل است اگر چه شرائع و خصص اشتغال بآن نیستند و عدل با علم صلب است

غنا بل لفتح شر الرق مبتدا وخبره زائل زائله شترى كه رخت و قوشه بروى نهند

<p>تنوح كما ناحت سناء تنوا كل وسرت الى الرحمن والجود هائل تغور به كالفاعلات القوابل احطت به خبيل بما نال نائل تدوس كما دار الرحى المتماثل اذا قيس للشخص الصغیر مشاكل تحول اياها القوسى والهيكل وان قال بالافهام والخرق عائل فلا باس ان كانت ستور وحائل فطابت مراقبنا وطاب الشائل من لم يطعن فيه ما هو عادل من القلب امزاج وناوت صائل سما ولا بى وجس وساحل وفضلا لا نواع العطا هو شامل</p>	<p>رحلنا وخلفنا العلوم بغزبية تخلصت جلا من تخالط الورى ذهبنا الى اقصى الوجود اعمه هو البحر لا قعر ولا ساحل له شهدت تدبير الوجود جميعها نظرت الى الشخص الكبير كانه قوى ثم افعال تكون بحسبها سأيت نظاما ليس يفهم سلكه فتناقنا ان العروج مستم ثانقنا ودارينا الا نام بوضعهم وقال لنا اما ظهركم اعظم نقوم على العهد القويم وان تقى وعندى علوم لا يكاد يقاها ويرجو الى الله رحمة سر به</p>
---	---

در این ابیات اشاره است بانقال از رنگناى کشور علم بوسعت آباد عالم طلاق و اشارت کرده شنبه بعض معارف خاصه
آن عروج از انجمله حرکت و دریه است که در عالم مثال شهادت واقع است فیضی از عالم مثال نازل نمیشود و در شهادت
ظهور می فرماید و از عالم شهادت رنگهای عجیب با خود می برد و باعتبار آن رنگ مقتضی آن میشود که باز در شهادت بعضی
دیگر نازل فرماید ثم و چون این مدونه بهیئت افکار که انجام لازم آمد قیام قیامت و از انجمله آنکه نفس کلیه بنظر روح

شخص اکبرست و افلاک و عناصر و موالیه بجز اعضا آن شخص اکبرست و از انجمله آنکه قوی و هیاهل انواع و مانند آن
 بهیئت اجتماعیه بعض قوی شخص اکبر میشود مثلاً ابجد را بنی آدم مدتی استعمال کردند پس در ملکوت حقیقی درست شد تا
 آنکه بخار و غبار از زمین برمی خیزد و بر میگردد و باز بر زمین می بارد و از انجمله آنکه خرق عوائد عادت مستمره است پس
 قول بخرق عادت مطلقه ناشی از جهل است و قول بخرق مالوفه ناشی از معرفه تامه و از انجمله آنکه صاحب تجلی ذاتی
 فرود می آید بفرودترین مراتب که مرتبه جوارح است و هم رنگ عوام میگردد و آن مانع غلو و جبرانیست و از انجمله آنکه
 حضرت وجود و پیر نشاه حکمی دارد و معرفه تامه و افقت هر حکمی تقاضا میکند پس بجد شدن در اقامه حدود شرعیه
 و انهد بستن و آداب تقاضای معرفه تامه است نه منافعی علم توحید با تامل بدل بعض من به با عاده ابحار الزمره
 قطعه یسیره من اللحم و تمرغوه تقاسموه النوی البعد الاوصال الاعضاء جمع وصل و كذلك الاوصال جمع و صیلة
 بمنی القطعة و الحین لله ذل و الاخر و ظاهره و باطنا و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله
 و اصحابه اجمعین

تمت بحمد الله

فصل نهم در ذکر طبقات سلفین که قرنا بعد قرن حاصل درین زمین هستند و دو علمبرار اهل ایشان -	۱۸	فهرست قصیده باینه مضمون	صفحه
فصل دهم در بیان عشق آفتاب صلی الله علیه وسلم و اشاره به نسبت اولییه و بعض آثار آن نسبت -	۲۰	فصل اول در تشبیه بذكر بعض حوادث زمان و تخلص بذكر مناقب آنحضرت صلی الله علیه وسلم -	۲
فصل یازدهم در بیان بحب آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اشاره به تمامی قصیده -	۲۲	فصل دوم در بیان ثنیت عظیمه از مناقب آنحضرت صلی الله علیه وسلم که آن شفاعت کبری است -	۴
فهرست قصیده هفتمیه		فصل سوم در بیان نوعی از دلائل نبوت که بشارت انبیاء سابقین است بوجود آنحضرت صلی الله علیه وسلم	۵
فصل اول در تشبیه بطریق تازه که معهود شعر نیست	۲۳	و اشاره به نسب الهی آنحضرت صلی الله علیه وسلم	
فصل دوم در بیان عشق آفتاب صلی الله علیه وسلم	۲۴	فصل چهارم در بیان نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تأمل در شمائل و خلائق آنحضرت صلی الله علیه وسلم -	۶
فصل سوم در نکته تازه در مدح آفتاب صلی الله علیه وسلم	۲۵	فصل پنجم در اشاره به نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تأمل است در حال عرب عجم و عادات و مذاهب ایشان	۸
فصل چهارم در نکته دیگر از مدح که آن نیز فکر تازه است	۲۶	پیش از نبوت حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم -	
فصل پنجم در نکته سوم که این نیز فکر تازه است -	۲۷	فصل ششم در بیان نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تأمل است در نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بهر ارشاد است	۱۰
فصل ششم در محالجه جناب عالی علیه فضل و صلوات و تسلیت	۲۸	فصل هفتم در نوع دیگر از دلائل نبوت و آن تأمل است در نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم -	۱۲
قصیده هفتمیه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالی عنه		فصل هشتم در دو علمبرار آن صاحب ذکر شجاعت و نجابت اهل فصل نهم در دو علمبرار آن صاحب ذکر شجاعت و نجابت اهل	۱۴
قصیده نهمیه شاه ولی الله صاحب	۳۵		
قصیده دهمیه ایضا از تصنیف شاه صاحب حمه الله علیه	۳۶		
تمام شد			

کتاب مفصلہ ذیل کے سوا سبھی قسماً کی کتابیں مطبع مجتہبی دہلی سے طبع ہوئی ہیں

کتب مصنف حضرت شاہ	جوان شیعہ حزب البحر	حققت الاسلام	جلالین شریف محشی مجتہبی	سیرت اولیاء حضرت امیر خلیفہ
ولی اللہ محدث ہاوی	قصیدہ طیبہ التعم فی مع	حق الصریح فی بیان الزاوی	شکوہ شریعت مع کمال	حضرت نظام الدین اولیاء
قرآن شریف مع ترجمہ عربی	سید العرب وایم	تفسیر القامد مجتہبی	مجتہبی	امیر الدیوب
شاہ ولی اللہ صاحب حاشیہ	وہیت نامہ ورسالہ	رسالہ تحفہ حمید	سوطا امام الک مجتہبی	ابول العافین
سبوی محض	مع ترجمہ اردو	فیوض قاسمی	ترجمہ شریف مع شمال ترجمہ	امیر الدیوبین ترجمہ دلی
سرور المودن مجتہبی	مکتوبات مع نقائل ابی عبد اللہ	ساختہ شاہ جہان نور مجتہبی	باضافہ فہرست ابواب	رسالہ حق نادر شاہ ہندو
حجۃ اللہ بالفہری	جمہل بخاری وبن قریہ	سیدہ خدشاسی	مہبات ابن عمر عتقانی	آوارہ ہندیب
ازالہ الخفا	مجموعہ رسالہ وادال ترجمہ	تفصیل قاسمی	اشتہار الشیخ ترجمہ اردو	خیاں القلوب از حاجی الدوا
قول الجلیل مع ترجمہ شمار	بخاری و فیما یجوز لانا	آب حیات	تفسیر حقانی جلد پنجم مجتہبی	صاحب مہاجر
نور الکبیر	فیوض الحوبی	جلد نامہ مجتہبی	آوارہ لڑکن غلطات مولانا	شفار العلیل ترجمہ قول الجلیل
مقتد کبیر	از تصانیف مولو محمد	ابو بارعین	عبد الرحمن مطبوعہ گھنٹو	رسالہ ہدایت سبیل نظامی
الطاف القدس	قاسم صاحب جوہر منیر	اشعاع الاسلام	مفتات امام ربانی دہلی	کتابات انصاریین مجتہبی
انصاف مع ترجمہ اردو المومنین	تقریر دہلی	قاسم العلوم حصہ اول	در المعارف لغویات حضرت	مقاصد الصالحین
جیل حدیث مطبوعہ مجتہبی	دریہ شمسید	ایضاً حصہ دوم	شاہ علم علی شاہ حصہ اول	مذاق العافین ترجمہ اردو
کلمات طیبات	لغات قاسمید	ایضاً حصہ سوم	رؤف احمد مجددی	اسیاد العلوم از مولوی محمد جرج
مکتوب العارف	دلیل محکم		مفتات صوفیہ	پیر بن یوسفی ترجمہ مولانا
سطحات	تخذیر الناس		شطحیات دارالعلوم نیر طبع	کامل اردو جلد

